

УДК 159.9

Черепехіна О. А.,¹ Скребкова А. Ю.²

¹ канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. СН-115 ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ

Численні дослідження доводять, що сім'я і сімейні цінності, емоційний спектр почуттів, пов'язаний з сім'єю, самореалізація себе у соціально-сімейних ролях є надзвичайно важливими для самоактуалізації жінки. Сім'я – це не лише істотна складова «жіночого» щастя, і місце самореалізації жінки; сім'я ще й середовище фасилітації особистісного потенціалу жінки. Якщо спроектувати ієрархію потреб особистості за А. Маслоу, на площину сім'ї, то функції сім'ї безпосередньо представлені на кожному її щаблі, від найнижчого до найвищого.

Серед параметрів вивчення сучасної сім'ї все більшої актуальності набувають так звані гуманістичні параметри, які враховують особисті установки людини, включеної у сімейну структуру. Поглиблення наукових знань у сфері інституту людини диктує необхідність застосування більш диференційованих і адекватних природі особистості понять і категорій. У цьому підрозділі нашого дослідження ми поставили собі за мету розкрити зміст життєвих криз особистості жінки у зв'язку з її сімейним циклом та виокремити сутність гендерної соціалізації жінки у сім'ї.

Сучасна сім'я у нашому посттоталітарному суспільстві має свої особливості. Е. Г. Ейдемільлер та В. В. Юстицький виділяють такі її прикметні ознаки: зберігається патріархальна сім'я, що складається з кількох поколінь; границі підсистем дифузні, погано структуровані, влада в сім'ї часто належить прабатькам – бабусям і дідусям; у багатьох сім'ях у декількох поколіннях відсутні чоловіки, відсутні вони і у багатьох суспільних інституціях – дитячих садках, школах, лікарнях, поліклініках, деяких фірмах, де головними діючими особами є жінки; кілька поколінь залежать один від

одного не тільки духовно, але і матеріально, багато молодих сімей живуть разом з батьками і прабатьками, без надії мати власне житло.

За останні десятиліття у розвитку інституту сім'ї появилися нові тенденції: падає рівень народжуваності, збільшується кількість розлучень, зменшується число дітей у сім'ях, відбувається зміна поведінкових норм у шлюбі та родині, змінюються уявлення про сімейні ролі. Відзначені тенденції привели до багатоманітності сімейних форм, і відповідь на питання «Що таке сім'я?» не може бути однозначною. Тому для нашого дослідження ми обрали визначення сім'ї особливого роду групи, що пов'язана родинними почуттями. Для визначення наявності у досліджуваної сім'ї ми брали до уваги суб'єктивне обґрунтування респонденткою існування у неї сім'ї. Поняття «родина» у нашому дослідженні перш за все позначає сім'ю, що складається з кількох поколінь і кількох сімей одного покоління.

З точки зору Н. Аккермана, представника психодинамічного напрямку у сімейній психотерапії, сімейні зв'язки існують завдяки комплексу факторів – біологічних, соціальних і економічних. У той же час учений вказує, що сім'я не є статичною, а являє собою живу, гнучку систему, яка завжди знаходиться у розвитку і здатна реагувати адаптаційними змінами на зовнішні й внутрішні впливи [1]. Розділити індивідуальне й групове функціонування неможливо. Стиль емоційних відносин між членами сім'ї розвивається самостійно, складаючи «сімейну атмосферу», на фоні якої розвивається особистість кожного члена сім'ї.

Створення сім'ї та стадії її розвитку виходять за межі вивчення вікової психології та психології розвитку, а є об'єктом вивчення особливої галузі психології – психології сім'ї. Дослідження даної сфери людського життя вирізняються своєю багатогранністю та різноманітністю концептуальних підходів. Цінність родини для особистості незаперечна, саме у родині жінка виконує свої основні соціальні ролі дружини, матері, бабусі та ін., сім'я визначає широкий спектр взаємовідносин із різними людьми, які впливають на розвиток жінки і на чий розвиток впливає вона.

Основними напрямками вивчення сім'ї й ролі жінки у ній є: цикл розвитку сім'ї (створення та становлення сім'ї, народження та виховання дітей, завершення сімейного циклу тощо); конфлікти в сім'ї (наси́льство у подружніх стосунках, проблеми сімей різних поколінь, проблеми насильства над дітьми тощо); материнство (психологічні особливості відносин між матір'ю і дитиною, соціально-психологічні аспекти народжуваності).

Дітонародження має біологічне підґрунтя (запліднення, зачаття, виношування дитини), і основна мета цього процесу – продовження людського роду, що відноситься до психологічного спектру людської поведінки. Починаючи з потягу мати дитину, з материнського інстинкту, який є лейтмотивом усього життя жінки, і закінчуючи соціокультурним

значенням материнства, – усе це є матеріалом для ґрунтового дослідження психологів. Так, А. І. Антонов вважає, що потреба в дітях є соціально-психологічною особливістю індивіда, і без дітей він має труднощі як особистість. Інші автори додають, що це не просто особливість індивіда, а стійке соціально-психологічне утворення особистості, детерміноване біологічними факторами, а власне індивідуальним у потребі в дії є ступінь любові до них, відчуття їх необхідності у власному житті, потребі піклуватися і дбати про них. Індивідуальне в прояві потреби у дітях формується під впливом середовища, в якому людина виховувалась, та рівні засвоєння соціальних ролей, в тому числі гендерних. Незадоволена потреба у дії для жінки – це не просто відчуття внутрішнього дискомфорту, а стресостійке відчуття, часто переживання своєї неповноцінності, нездатності виконати своє призначення, втрата життєвого смислу та ін.

Материнство вивчається в руслі різноманітних наук: історії, культурології, фізіології, біології поведінки, соціології, психології. Останнім часом з'явилося багато робіт, пов'язаних з психологією материнства, з окремими аспектами вагітності і різних етапів материнства, соціального статусу жінки, психічного здоров'я матері й дитини.

Так, у праці Г. Г. Філіпової виділяються значущі онтогенетичні фактори розвитку материнської сфери: взаємодія з власною матір'ю чи дублерами – носіями материнських функцій (у ранньому онтогенезі протягом усього життя жінки); ігрова взаємодія з ровесниками (ігри з ляльками, у сім'ю); закладання потреби в материнстві через ґештальт немовляти (турбота про живу істоту з ґештальтом немовляти); диференціація мотиваційних основ гендерної та материнської сфер поведінки (конкретно-культурні моделі гендерної і материнської поведінки); конкретизація онтогенетичного розвитку материнської сфери у реальній взаємодії з дитиною (вагітність, роди, післяродовий період); утворення емоційної прив'язаності до дитини.

С. Ю. Мещерякова виводить поняття готовності до материнства, діагностика якого давала б змогу, при необхідності, своєчасно коректувати материнську поведінку. В. І. Брутман досліджує формування прив'язаності матері дитини у період вагітності. Автор стверджує, що період вагітності для жінки є тим часом, коли формується емоційна гама почуттів до майбутньої дитини. Самопочуття жінки, її психологічне здоров'я, переживання свого стану унікального феномену, пікові переживання під час вагітності залежать від того, чи є вагітність бажаною. Саме питання, залишити дитину чи перервати вагітність здатне внести негативні зміни у психологічне самопочуття жінки, і такий вибір не може не відбитися на її здоров'ї [2].

Отже, прив'язаність матері до дитини є необхідною умовою розвитку як дитини, так і жінки-матері. Глибокі дослідження цього явища відкривають не тільки позитивний, а й негативний його аспект. Ще Е. Фромм описував

негативні позитивні сторони материнської любові, безумовної, даної при народженні, яку можливо заслужити: вона або є, або її немає [3]. Проблема виникає тоді, коли любов переростає у гіперопіку, що порушує розвиток індивідуальності дитини стверджує Н. В. Самоукіна. А Е. Г. Ейдемільлер і В. В. Юстицький описували порушення рольової поведінки матері через симбіотичні відносини з дитиною порушення її психічного здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Воронина О. А. Женщина в «мужском обществе» // Социс. – 1988. – №2. – С. 32–41.
2. Горностай П. П. Диагностика и коррекция ролевых конфликтов // Журн. практ. психолога. – 1999. – N 1. – С. 44–51.
3. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применения). – СПб. : Питер Пресс, 1997. – 608с.